

Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in de IJmond in 2001 en 2002

Fred Cottaar

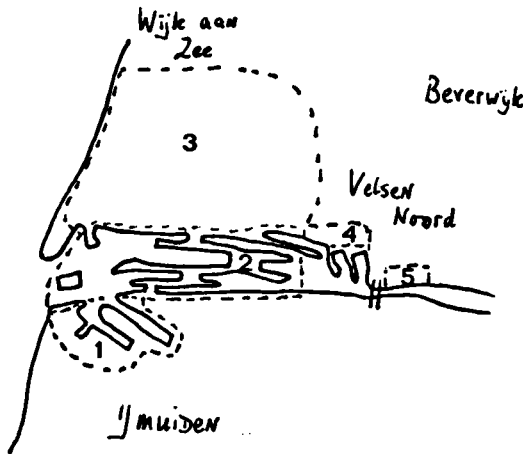
Inleiding

Dit artikel geeft een beeld van het voorkomen en de verspreiding van broedende meeuwen en sterns in de IJmond in 2001 en 2002. Het broedvogelonderzoek startte in 1987 met de inventarisatie van het haven- en industriegebied en het sluizencomplex van IJmuiden. Vanaf 1995 en 1997 zijn daar respectievelijk het PEN- en CORUS-terrein (voormalige Hoogovens) te Velsen-Noord bijgekomen. In 2002 is het terrein nabij de papierfabriek van 'Crown van Gelder' te Velsen-Noord voor het eerst meegenomen in de broedvogelinventarisatie, zodat nu de gehele IJmond, behalve de woonwijken, wordt geïnventariseerd.

Met dit langlopende broedvogelonderzoek wordt onder andere geprobeerd een zo goed mogelijk overzicht te krijgen van de veranderingen in aantallen en verspreiding. Duidelijk is dat langlopende onderzoeken wat dat betreft een bron aan informatie opleveren. De IJmond heeft sinds een aantal jaren de grootste dakbroedende kolonie meeuwen in Nederland en herbergt de grootste aantallen broedende Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen tussen de Delta en het Waddengebied (Spaans, 2002a & 2002b). Reden genoeg om de inventarisaties de komende jaren te continueren.

Gebied en methode

Het geïnventariseerde gebied in de IJmond omvat de daken van het industrieterrein rond de Haring- en Vissershaven, inclusief aangrenzende woonhuizen, het sluizencomplex en het CORUS- en PEN-terrein te Velsen-Noord. In 2002 werd voor de eerste maal het dak van een groot bedrijfspand nabij de papierfabriek van 'Crown van Gelder' te Velsen-Noord in de inventarisatie meegenomen. Dit oude bedrijfspand herbergt verschillende bedrijfjes waaronder een houthandel genaamd 'Zaanbever'. Deze naam zal voortaan gebruikt worden als aanduiding voor dit oude bedrijfspand. Meeuwen broeden al sinds een aantal jaren op 'Zaanbever', maar precieze tellingen van het aantal broedparen zijn pas

Figuur 1. Ligging van het geïnventariseerde gebied. 1 = Haven en industriegebied van IJmuiden; 2 = sluizencomplex; 3 = Corus-terrein; 4 = PEN-terrein; 5 = 'Zaanbever'.

vanaf 2002 uitgevoerd. Op het vrij nieuwe bedrijfspand van 'Crown van Gelder' (de burens) broeden geen meeuwen. Zie figuur 1 voor de ligging van het geïnventariseerde gebied.

De aantallen op de daken van het industriegebied en de havens van IJmuiden worden bepaald aan de hand van tellingen van het aantal nesten in mei en juni. Nesten worden per dak ingetekend op een kaart. Door regelmatige controles in de loop van het seizoen en speciaal in juli, de tijd dat bedelende jongen langs randen van moeilijk toegankelijke en onoverzichtelijke daken kunnen staan, worden aanvullende gegevens verzameld. De gevonden aantallen blijven echter een minimum aantal. Broedgevallen (met name van Zilvermeeuw) kunnen soms op zeer onverwachte en ontoegankelijke plekken plaatsvinden, zodat ze over het hoofd gezien kunnen worden.

De grote kolonie op het sluizencomplex, op het Middensluiseliland, wordt eind mei in zijn geheel op het aantal nesten geteld. Hierbij wordt in stroken door de kolonie gelopen met als oriëntatiepunt stokken die langs de rand van de kolonie zijn geplaatst. Om dubbeltellingen of ondertellingen zoveel mogelijk te voorkomen worden lucifers in de getelde nesten gelegd. Aan de hand van meerdere tellingen in april en begin mei van het aantal aanwezige Kleine Mantel- en Zilvermeeuwen op verschillende tijdstippen van de dag wordt het percentage per soort vastgesteld (methode volgens Van Dijk & Hustings, 1996). De overige broedgevallen

op het sluizencomplex, inclusief de sterns, worden ingetekend op een kaart. Het aantal broedparen op het CORUS- en PEN-terrein en 'Zaanbever' wordt tijdens bezoeken eind mei geteld/geschat aan de hand van het tellen van nesten en waarnemingen van het totaal aanwezige exemplaren. Met name voor het CORUS-terrein geldt dat het moeilijk is om alle nesten te vinden, omdat veel nesten op ontoegankelijke plaatsen liggen die niet van de grond zichtbaar zijn. Het aantal van dit soort broedgevallen wordt vastgesteld door tellingen van het aantal adulte vogels dat op daken of verdachte plekken staat (zie Van Dijk & Hustings, 1996). Het aantal aanwezige exemplaren geeft een beter overzicht van het aantal broedparen dan alleen de nestvondsten. Aanvullende gegevens worden verzameld tijdens een bezoek in juni.

Gegevens van dit onderzoek worden tevens doorgegeven aan SOVON, ten behoeve van het LSB-project (Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). In dit project wordt de aantalsontwikkeling en verspreiding van de broedvogelpopulatie van kolonievogels en zeldzame soorten in Nederland gevolgd. Jaarlijks worden de gegevens gepresenteerd in een rapport (zie o.a. Van Dijk et al., 1999).

Algemene resultaten 2001

In het algemeen kan gesproken worden over een rustig jaar. Verstoring van meeuwen vond vrijwel niet plaats. Wel werd op het Middensluis-eiland weer een eierraper betrapt. Op het crossterrein van het sluizencomplex is een gedeelte dichtgestort met zand. Dit gebied verloor echter toch al steeds meer zijn waarde als gevolg van de verstoring door crosmotoren en vierwiel aangedreven auto's. Het is des te verbazingwekkender dat hier nog steeds enkele paren Stormmeeuwen proberen te broeden. De kolonie op het Middensluis-eiland werd evenals in de afgelopen jaren regelmatig bezocht door een Havik, die het voorzien had op de Konijnen. Op het Forteiland werd, vermoedelijk door alle werkzaamheden die er plaats vonden, niet door meeuwen gebreed.

In het industrieterrein rond de Haringhaven is weer een aantal nieuwe loodsen neergezet, waardoor potentieel nieuw broedgebied voor meeuwen is gecreëerd. Opzettelijke verstoring in het havengebied door vliegers in de vorm van een Amerikaanse Zeearend, zoals in 1999 en 2000 (Cottaar, 2002), werd niet vastgesteld.

Algemene resultaten 2002

Ook 2002 was op zich een rustig jaar. Het Forteiland, voormalig bolwerk van broedende meeuwen, werd dit jaar een enkele maal bezocht door Zilvermeeuwen, vooral in het opnieuw met helm ingeplante deel. Er

werd echter niet gebroed. Geen verstoring voor de broedende meeuwen, zowel op het dak als op de grond. Net zoals de afgelopen jaren werd het Middensluiseland ook dit jaar weer bezocht door Havik, maar ook door Buizerd. Beide deden zich te goed aan de Konijnen. De Havik deed zich ook af en toe te goed aan de verwilderde duiven, die hier regelmatig in de kolonie foerageren en vermoedelijk afkomstig zijn van het CORUS-terrein. Ook was er dit jaar wederom sprake van een eierraper, gezien het grote aantal tweelegsels. Op het Middensluiseland worden weer in toenemende mate Bruine Ratten waargenomen. In tegenstelling tot 2001 broedden dit jaar weer meeuwen op het PEN-terrein.

Een overzicht van het aantal broedparen in 2001 en 2002 wordt gegeven in tabel 1.

*Tabel 1. Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in de IJmond in 2001 en 2002. * = inclusief hybrides.*

Soort	Jaar	Havens indu- striege- bied	Sluizen- complex	CORUS- terrein	PEN- terrein	Zaan- bever	Totaal
Stormmeeuw	2001	0	42	115	0	-	157
	2002	1	48	95	0	0	144
Kleine Mantel- meeuw	2001	255	1655	83	0	-	1993
	2002	282	1825	71	0	1	2179
Geelpootmeeuw*	2001	6	3	0	0	-	9
	2002	6	1	0	0	0	7
Zilvermeeuw	2001	1076	204	301	0	-	1581
	2002	1081	192	335	4	24	1636
Visdief	2001	0	15	0	0	-	15
	2002	0	0	0	0	0	0

Overzicht per soort

Stormmeeuw

Stormmeeuwen hadden in 2001 op het sluisencomplex een gemiddeld jaar (42 paar). De meeste paren broedden hier tegenwoordig op het zogenaamde Oude Deureiland en op een opslagterrein bij de Noordersluis. Verder kunnen her en der paren tot broeden komen op steenhopen, sluisdeuren en dukdalven. De aantallen op het crossterrein (aan de noordzijde van het sluisencomplex) nemen steeds verder af, door toedoen van verstoring door o.a. motorcrossers. Het aantal broedparen op het CORUS-terrein was het laagste wat in de afgelopen zeven jaar is gevonden (115 paar). Mogelijk oorzaken zijn predatie door Vos en bestrijding door CORUS van paren die zich vervelend gedragen tegenover werknemers. Feit is dat een toenemend aantal broedparen het hogerop

zoekt (daken, steenhopen, richels van gebouwen, enz.). In 2002 werd op het sluisencomplex het hoogste aantal broedparen gevonden sinds we inventariseren (1987) en wel 48 paar. Hiervan broeden 19 paar op een opslagterrein bij de Noordersluis. Wederom was het gevonden aantal op het CORUS-terrein lager. Totaal werden 95 territoria gevonden, waarvan weer een groter percentage dan het afgelopen jaar op verhogingen en daken broedde. Het totaal aantal voor de IJmond vertoont een neerwaartse trend sinds 1997. Toen werden nog 223 paren gevonden. In 2002 waren dat er nog maar 144.

Kleine Mantelmeeuw

2001 was een zeer succesvol jaar voor de Kleine Mantelmeeuw. Aantallen namen toe tot ongekende hoogte. Liet het haven- en industriegebied en het CORUS-terrein nog een redelijke toename zien (10-12%), de aantallen op het Middensluiseland namen explosief toe (van 991 paar in 2000 tot 1655 paar in 2001). Meldingen over toenames kwamen ook uit andere kolonies in Nederland. Die van IJmuiden stond niet op zich zelf. Waar al die rakkers vandaan komen laat zich raden. Wel was er een toename van gekleurringde vogels uit de kolonies van de Maasvlakte en Europoort. Tevens werd ook minimaal één exemplaar met een Engelse ring in de kolonie gezien. Hieruit blijkt maar weer hoe belangrijk het is om te ringen, waardoor onder andere iets gezegd kan worden over de herkomst van broedvogels. Hoewel de aanwas in 2002 niet te vergelijken was met die van 2001 werd ook dit jaar weer een toename gevonden van het aantal broedparen in het haven- en industriegebied en het sluisencomplex. Het aantal dakbroeders nam toe van 255 naar 282 paar en het aantal grondbroeders op het Middensluiseland van 1655 naar 1825 paar. Op het CORUS-terrein werd echter een lichte afname van het aantal broedparen vastgesteld (van 83 naar 71 paar), terwijl de aantallen daar in 2001 nog waren toegenomen van 69 naar 83 paar.

Geelpootmeeuw

De twee al jaren op de IJbunker broedende Geelpootmeeuwen broedden ook in 2001 weer met succes. Tevens hadden nog minimaal drie Geelpootmeeuwen een gemengd huwelijk op het Middensluiseland, waarvan één met een nest. Ook werden vier hybrides waargenomen die paartjes vormden met Kleine Mantelmeeuwen. Daarvan kreeg in ieder geval één paar kuikens. In 2002 waren de Geelpootmeeuwen op de IJbunker weer aanwezig en broedden wederom met succes. Ook dit jaar werden weer een aantal andere Geelpootmeeuwen en hybrides gepaard met Kleine Mantels waargenomen, waarvan er weer enkele met succes broedden. Over de IJmuidense Geelpootmeeuwen en hybriden is een artikel in voorbereiding. Gegevens die in de afgelopen jaren (1987-2002) zijn verzameld, zullen uitgebreid beschreven worden.

Zilvermeeuw

Het aantal broedpaar van de Zilvermeeuw nam toe van 1418 paar in 2000 tot 1581 paar in 2001. Een toename van 11,5%. Zowel de aantallen op de daken als op het sluisencomplex namen behoorlijk toe. De aantallen op het CORUS-terrein namen licht toe (van 293 naar 301 paar). Het aantal op daken broedende Zilvermeeuwen in het haven- en industriegebied komt dit jaar uit op 1076 paar. Op het sluisencomplex broedden nog 19 paar op dukdalven, steigers en bedrijfspanden. De meeste broedden hier echter in de gemengde kolonie met Kleine Mantelmeeuwen op het Middensluiseland. In 2002 lag het aantal broedparen vlak boven dat van 2001. In het haven- en industriegebied werden maar een 25-tal paren meer gevonden en op het sluisencomplex zelfs 12 paar minder. De winst zat hem voornamelijk in het hogere aantal op het CORUS-terrein en de 24 paar die werden gevonden bij 'Zaanbever'. Tevens werd ook weer een aantal nesten gevonden op hoge gebouwen op het PEN-terrein. Toenemende aantallen beginnen ook te verschijnen in woonwijken die grenzen aan het haven- en industriegebied van IJmuiden. Mogelijk ging het hier al om enkele tientallen paren die hun nesten op kleine dakkapelletjes en grinddaken hebben.

Visdief

In mei 2001 werden 15 paren Visdieven op het zogenaamde Nieuwe Deureiland geteld. Door de renovatie aan de Noordersluis was echter precies op deze locatie veel werkverkeer en gaven de Visdieven het op. Hervestigingen vonden niet plaats. In 2002 was het nog slechter gesteld. Een enkele Visdief nam de moeite om het Nieuwe Deureiland, de voormalige kolonie, te inspecteren. Geen broedgevallen dus in 2002.

Toekomstige ontwikkelingen

Door de bouw van een aantal nieuwe bedrijfspanden in het industrieterrein rond de Haring- en Vissershaven wordt het potentiële broedgebied voor de meeuwen steeds groter. De afgelopen jaren zijn de aantallen op daken broedende meeuwen wederom toegenomen, en bij een in aantal toenemend bedrijfspanden met vooral vlakke daken zal de toename doorgaan. Een toename van het aantal paren op het sluisencomplex is ook nog mogelijk omdat het Middensluiseland nog niet helemaal bezet is. Ook zijn er en der nog andere terreinen op het sluisencomplex als broedgebied voor handen. Hier moet echter wel worden aangetekend dat er nog steeds sprake is dat op termijn een groot deel van het Middensluiseland uit nautische overwegingen zal verdwijnen, en dan zullen de aantallen zeker afnemen. Wanneer dit gaat gebeuren is nog steeds onduidelijk. Hopelijk kunnen de meeuwen nog een aantal jaren gebruik maken van deze landtong, zodat Zuid-Kennemerlands grootste kolonie Kleine Mantelmeeuwen voorlopig behouden blijft.

Het broeden van meeuwen neemt ook steeds meer toe in woonwijken, onder andere grenzend aan het havengebied van IJmuiden. Het inventariseren van meeuwen in het stedelijk gebied is niet eenvoudig. Duidelijk is dat we hier de komende jaren meer aandacht aan moeten schenken, om zodoende deze ontwikkeling zo goed mogelijk vast te leggen. Zeer waarschijnlijk broeden hier nu al meer meeuwen dan we denken.

Samenvatting

De jaren 2001 en 2002 waren voor de Kleine Mantelmeeuw in de IJmond spectaculaire jaren. Ook de Zilvermeeuw deed het, zij het minder, beter dan de afgelopen jaren. Voor beide soorten werden oude records verbroken en met name het aantal Kleine Mantelmeeuwen nam tot ongekend hoogte toe (2179 paar). Minder goed ging het met de Stormmeeuw. Hoewel de aantallen op het sluiscomplex toenamen, bleven de aantallen op het CORUS-terrein, het bolwerk, afnemen. De aantallen lagen dan ook op het laagste punt sinds hier wordt geïnventariseerd. Nog minder goed ging het met de sterns. Visdieven kwamen in 2002 niet meer aan broeden toe, terwijl in 2001 de pogingen van een vijftiental paren mislukten. Een ongestoorde plek blijft voor deze soort een vereiste, anders kunnen we het voor de toekomst wel vergeten.

Dankwoord

Erik Maassen, José en Kees Verbeek en Joop Vogelzang worden bedankt voor de hulp bij het inventariseren. CEBO-Holland, VOMAR, Rijkswaterstaat (dienstkring Noordzeekanaal) en CORUS worden bedankt om onderzoek op hun terrein toe te laten.

Literatuur

- Cottaar F., 2002. 'Bald Eagles' moesten op daken broedende meeuwen in IJmuiden verdrijven. Nieuwsbrief NZG (Nederlandse Zeevogelgroep) 4(2):1-2.
- Dijk A.J. van & Hustings F., 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten (handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Dijk A.J. van, Weide M.J.T. van der, Kleefstra R., Zoetebier D. & Platte C., 2001. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1999. SOVON monitoringsrapportage 2001/08. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

- Spaans A.L., 2002a. Kleine Mantelmeeuw *Larus graellsii*. pp. 238-239. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Spaans A.L., 2002b. Zilvermeeuw *Larus argentatus*. pp. 242-243. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem